

Ю. Д. Боровинська, студентка (*ХНУРЕ, Харків*)

О. Г. Євсюкова, асистент (*ХНУРЕ, Харків*) – науковий керівник

ОБРАЗ ЖІНКИ В КІНОПОВІСТІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА «УКРАЇНА В ОГНІ»

Друга світова війна забрала життя мільйонів людей, а ті, хто залишився живий, відчули на собі весь страшний тягар її жорстокої вдачі. Особливо важко прийшлося жінкам, які не тільки доглядали поранених у військових шпиталях, не тільки партизанили нарівні з чоловіками, а були змушені працювати поряд з фашистською нечистю, були рабнями на німецьких біржах та у німецьких родинах. Олександр Довженко, людина-патріот, яскраво відобразив думки і почуття простої української дівчини, душу якої було сплюндровано фашистами.

Тоталітаризм – лише одна із форм державного устрою, проте вона мала контроль влади над індивідом, який підтверджується тисячолітнім тривання патріархату. В часи сталінізму відбувалося посилення позицій тоталітарної держави. В таких умовах жінка зазнала найбільшого контролю. Вона підпорядковується чоловікові одразу у двох вимірах: як головному в родині і як представникові механізму тоталітарної держави. Патріархат наділяє чоловіка функцією оцінки чужих вчинків та правом карати винних. Прикладом є Довженкова «Україна в огні». «Україна в огні» – це вражаюча кіноповість, яка поєднала: патріархальні, національні, класові, гендерні мотиви.

Дзеркалом великого суспільства залишається сім'я. Це – патріархальна одиниця в межах великого патріархального цілого. Вона діє як урядовий підрозділ держави, що керує своїми громадянами через голів родин – чоловіків, які мають абсолютну владу над жінками та дітьми.

На час Другої світової війни – коли тривають описані Довженком події – патріархат став соціальною константою як у Радянському Союзі, так і в гітлерівській Німеччині. Здобутки фемінізму першої третини століття послідовно й успішно нівельовано на державному рівні. Патріархат розподіляв та контролював функції жінок, залишивши їм суто біологічні. У кіноповісті «Україна в огні» це зображено дуже промовисто. Довженко повністю викреслює жінку з простору активних воєнних дій.

Друга світова війна. Жінки масово залишаються на окупованій території, ставши легкою здобиччю для гітлерівських військ. Коли війна владно заволоділа собою не тільки розум, а й увесь навколишній світ, коли німці повинні були з'явитися у рідному селі, Олеся вирішила віддатися останньому з наших бійців, щоб німці не збездестили її і в такий спосіб ще один раз не принизити її народ. Ця ніч стала вирішальною для усього її подальшого життя. Дівчина щиро покохала хлопця, відкрила йому свою душу. І Василь Кравчина оцінив цей дарунок. Він також віддав своє серце Олесі, покохав її за щирість, за гарячу любов до Вітчизни.

Олеся постійно перебуває під контролем батька, який відправляє її на примусові роботи до Німеччини. Згодом, не витримавши наруг господарів фон

Краузе, вона втікає, переходить лінію фронту і повертається до рідного села. Автор лише натякає, що сталося з героїнею на важкому шляху: «Не питайте, якою ціною добралася вона додому. Бо тоді ви розстріляете її за аморальність» [1, с. 67]. І вже згодом, біля того ж перелазу, відбувається нова зустріч закоханої пари. Олеся посивіла, втратила красу, але Василь Кравчина цінує її за велич характеру і не зважає на те, що відбувалося із її тілом протягом часу.

Жінка залишається об'єктом обміну й на пізніх етапах розвитку суспільства, для неї мало що змінюється навіть тоді, коли чоловіки стають учасниками історичного процесу – її тіло так само контрольоване ззовні, фактично вона залишається підпорядкованою родинним формам організації суспільства [3, с. 406]. Протилежним образом Олесі є її подруга Христя. Вустами цієї дівчини постійно промовляє зганьблена українська жінка. Христя отримала менш патріотичне виховання. Дівчина не менш красива й обдарована, ніж Олеся, але значно емоційніша. Вона проклинає радянську армію, яка відступила і залишила Україну ворогам; ненавидить нацистів. Христя не перебуває під тиском сильного батька, вона не хоче приймати страждання як долю і зневажає слабких чоловіків, у цьому разі – радянських воїнів. Смілива Христя бере шлюб з німецьким офіцером. Вона не отримує величезної насолоди від такого співжиття, але це краще, ніж умови, в яких перебувала раніше. Кульмінацією стає монолог Христини перед радянськими партизанами: дівчина не лише говорить про безвихідь ситуації, в якій опинилася, але й пояснює, чому українські жінки масово віддаються ворогові: «...що зробила я щось заборонене, зле і незаконне, що нема в мене ні отієї, що ви казали, національної гордості, ні честі, ні гідності» [1, с. 76]. Прощення від чоловіків-переможців вона так і не отримує: партизани не карають дівчину на смерть, але відправляють спокутувати гріх помстою. Христю прирівняно до чоловіків-дезертирів, внутрішнього ворога.

Таким чином, на прикладі аналізу кіноповісті Олександра Довженка «Україна в огні» бачимо, як родина і традиційне виховання стають інструментами патріархального суспільства та тоталітарної держави. Жінка знову, після короткого періоду державної підтримки в боротьбі за рівні права, стає об'єктом обміну, її функції максимально звужуються, а життєве призначення збігається з біологічним. Чоловік – представник влади та уряду у власному мікрокосмі, і за його посередництва жінка контрольована на всіх рівнях, а отже, недоступна ворогові і залишається державною власністю навіть на залишеній території. В «Україні в огні» Довженко втілює цю ідею настільки послідовно, що цілком ігнорує активну роль жінок у Другій світовій війні.

Література

1. Довженко О. П. Україна в огні : автор передмови О. Підсуха / за заг. ред. Я. В. Гончарук. Київ, 1990. 351 с.
2. Захарчук І. Війна і слово. Мілітарна парадигма літератури соціалістичного реалізму. Луцьк, 2008. 406 с.